

АВТОРСКИЕ МИРЫ В ХУДОЖЕСТВЕННОМ ТЕКСТЕ. СТРАТЕГИИ АНАЛИЗА, отв. ред. Н.М. Раковская, Одесса: «Астропринт», 2014, ss. 357.

Prezentowana praca zbiorowa pt. *Авторские миры в художественном тексте. Стратегии анализа* pod redakcją Niny Rakowskiej jest wspólnym przedsięwzięciem naukowym pracowników Katedry Literatury Powszechnej Wydziału Filologicznego Odeskiego Uniwersytetu Narodowego im. I. Miecznikowa w Odessie (Ukraina), naukowców z Uniwersytetu w Dniepropietrowsku (Ukraina) oraz Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie i efektem ich zainteresowań i badań.

Praca dotyczy jednej z aktualnych i istotnych we współczesnym literaturoznawstwie rosyjskim, ukraińskim i światowym kwestii autorskiego obrazu (wizji) świata („авторский мир”). W monografii zaprezentowane są w możliwie szerokim wymiarze koncepcje rozumienia omawianej kategorii w tekście literackim, co zostało również podkreślone poprzez kompozycję tomu. Prezentowana praca charakteryzuje się klarownym ujęciem problemu: składa się z czterech rozdziałów, natomiast całość – z 21 artykułów, poprzedzonych wstępem Niny Rakowskiej, wprowadzającej w zagadnienie autorskiej wizji świata.

W rozdziale pierwszym (*Авторские миры в литературе: теоретические аспекты*) kwestia autorskiego obrazu świata została przedstawiona w aspekcie teoretycznym i historycznoliterackim. Rozdział drugi monografii (*Стратегии прочтения художественного текста XVIII–XIX вв. От риторической парадигмы к индивидуальному миру автора*) poświęcony jest natomiast interpretacji autorskiego obrazu świata w kontekście procesu historycznoliterackiego i przechodzenia literatury od retoryczności do artyzmu. Rozdział trzeci (*Модерные стратегии художественного письма. Многовекторность. XX в.*) dotyczy zagadnień stylu w literaturze przełomu XIX i XX wieku, ze szczególnym uwzględnieniem towarzyszącej twórcom świadomości przejściowości epoki, z kolei rozdział czwarty (*Рецензивные стратегии в критической рефлексии XIX–XX вв.*) – krytyki literackiej. Tom wieńczy posłowie redaktora, będące podsumowaniem podjętego przedsięwzięcia naukowego.

Autorzy poszczególnych podrozdziałów monografii rozpatrują autorski obraz świata w powiązaniu z epokami, prądami i modelami recepcji rzeczywistości, dążą do ukazania współzależności pomiędzy ogólnie przyjętymi strategiami analizy tekstu (jakimi na przykład posługuje się komparatywistyka) a indywidualnymi metodami, wypracowanymi przez poszczególnych autorów w procesie badawczym.

Wszystkie rozdziały łączy wspólna metodologia: tekst literacki rozpatrywany jest poprzez pryzmat autorskiego „ja”, zaś samo pojęcie „autorski obraz świata” – jako sposób postrzegania i kreacji rzeczywistości przez twórcę, świat jego przeżyć i uczuć. Jak podkreślają badacze, czynnikiem organizującym świat przedstawiony w utworze i składającym się na artystyczną wartość dzieła jest subiektywizm autora, dominantą

natomiast duchowość twórcy, dlatego postrzegają oni tekst nie tylko jako fenomen literacki, ale też kulturowy i historyczny.

Pierwszy rozdział omawianej monografii otwiera artykuł Jewgienija Czernoiwanienko *О соотношении понятий «риторичность» и «художественность»*. Badacz rozpatruje w nim problem współistnienia w literaturze rosyjskiej literatury o charakterze retorycznym i literatury pięknej, której podwaliny stworzył Aleksander Puszkina. Czernoiwanienko odrzuca tezę o tym, że literatura piękna wyewoluowała z tej o charakterze retorycznym. Zdaniem badacza oba typy należy rozpatrywać jako odrębne, właściwe swoim czasom, nie deprecjonując tego pierwszego. Kolejny artykuł jego autorstwa *Об исторической изменчивости природы слова и текста* poświęcony jest zagadnieniu postrzegania utworu literackiego, tekstu i słowa na przestrzeni wieków.

Aleksandr Aleksandrow (*«Соборное» авторство и целостность христианского символического произведения*) koncentruje się natomiast na problemie autorstwa średniowiecznego chrześcijańskiego utworu symbolicznego. Podkreśla, że nie jest to autorstwo zbiorowe, typowe dla ustnej twórczości ludowej, czy indywidualne, charakterystyczne dla nowożytnej literatury. Określa go natomiast mianem „soborowego”, wykluczającego w swoich założeniach moment zakończenia, dające tym samym przyszłym autorom możliwość kontynuacji.

Walentina Musij w artykule *К вопросу о содержании категории «авторский мир» в новой и новейшей литературе* podejmuje próbę zdefiniowania pojęcia autorskiego obrazu świata, w oparciu o utwory współczesnego pisarza hiszpańskiego Carlosa Ruiza Zafóna (*Pałac Północy, Gra anioła*), czeskiego twórcy epoki romantyzmu Karela Hyneka Mácha (*Máj, Marynka*), rosyjskiego prozaika Wiktora Pielewina (*T, P 5*) oraz brytyjskiego postmodernisty Petera Ackroyda (*Dom doktora Dee*).

Artykuł Natalii Maliutiny *Метатеатральность и театрализация пространства современной пьесы* poświęcony jest utworom dramatycznym, w szczególności zagadnieniom metateatralności i teatralizacji przestrzeni w sztukach uznanych współczesnych dramaturgów odeskich – Aleksandra Mardania i Anny Jabłońskiej.

Inicjujący rozdział drugi artykuł Anny Bienkowskiej *Авторские миры русских писателей II половины XVIII века: интерпретации фольклорных культурных кодов (В. Майков, И. Богданович, Н. Карамзин)* został ukierunkowany na autorską recepcję folkloru, jako ważną składową obrazu świata i transformację charakterystycznych dla niego gatunków w utworach rosyjskich pisarzy II połowy XVIII w. – Wasilija Majkowa, Nikołaja Karamzina (poemat *Ilja Muromiec*), Ippolita Bogdanowicza (poemat *Duszyczka*).

Swietłana Łomowa (*Особенности выражения авторского мира в документальной прозе Н.Б.Долгорукой*) rozpatruje zagadnienie autorskiego obrazu świata w osiemnastowiecznych pamiętnikach księżnej Natalii Dołgorukiej (*Своеручные записки княгини Натальи Борисовны Долгорукой*), uważanych za jeden z pierw-

szych zabytków pamiętnikarstwa rosyjskiego, przybliży także historię ich powstania oraz sylwetkę autorki.

Tematem rozważań Tamary Moriewej w artykule *Авторские миры В.Ф. Одоевского и О. Стороженко (К проблеме мифопоэтического мышления)* jest autorska wizja świata w twórczości dwóch pisarzy epoki romantyzmu: Władimira Odojewskiego i Ołeksy Storożenki w kontekście mitopoetyckim. Badaczka poddaje analizie porównawczej nowele fantastyczne Odojewskiego (*Sylfida*, *Salamanca*, *Kosmorama*) i nowele Storożenki (m.in. *Czortowa karczmą*, *Zakochany czort*).

Artur Malinowski – *Авторская стратегия и жанровый код («Обломов» И.А. Гончарова)* – bada autorski obraz świata i prezentuje modyfikacje gatunku idylli w powieści Iwana Gonczarowa *Obłomow*. Z kolei Olga Dobrobabina (*Авторский мир в повести Л.Н. Толстого «Отец Сергей»*) rozpatruje opowiadanie Lwa Tołstoja *Ojciec Sergiusz* w powiązaniu z hagiografią – z żywotami świętych, stanowiącymi prototekst dla tego utworu.

W pierwszym artykule rozdziału trzeciego (*Авторский мир как проблема киноповести А.Довженко «Зачарованная десна»*) Walentina Nariwska dotyka problemu mitu autorskiego, kluczowego dla twórczości wybitnego ukraińskiego reżysera, scenarzysty i pisarza – Aleksandra Dowżenka, w jego słynnej opowieści filmowej *Zaczarowana Desna*. Badaczka analizuje utwór w kontekście myślenia magicznego i mitu o potopie, porusza kwestię autorskiej recepcji czarów, polemiki Dowżenka z Mircea Eliadem i jego koncepcją „normalności” cierpienia.

Natomiast Nadieżda Spodarić (*Адресат стихотворения Иннокентия Анненского «Другому»*) obiektem dociekań naukowych czyni list poetycki Innokentija Annińskiego *Innetu* (wieńczący jego tomik *Szkatułka cyprysowa*) i podejmuje próbę identyfikacji jego adresata z uwzględnieniem koncepcji dialogowości i antropologii literackiej.

W polu zainteresowań Siergieja Ostapienka znalazła się twórczość eseistyczna Osipa Mandelsztama. Badacz w artykule *Субъектно-речевая организация текстов литературно-критических портретов О. Мандельштама* poddaje analizie portrety literackie, napisane przez poetę w ciągu trzech pierwszych dziesięcioleci XX w. – między innymi *François Villon*, *Piotr Czaadajew*, *Borys Pasternak*, *Auguste Barbier*, *Rozmowa o Dancie*.

Z kolei Stella Fokina uwagę poświęca problematyce kodów autorskich (*Авторские коды в лирических циклах М. Цветаевой 1910-х гг.*) w trzech cyklach poetyckich Mariny Cwietajewej: *Wiersze do Błoka*, *Don Juan* i *Bezsennosc*. Jak podkreśla badaczka, to właśnie cykl, którego integratorem staje się liryczne „ja”/bohaterka liryczna, najpełniej odzwierciedla poetycką wizję świata Cwietajewej i pozwala poetce eksplikować różne strony mitu autorskiego.

Jelizawieta Kim w piątym artykule rozdziału *Мир авторской событийности в пространстве рассказов С.Н. Сергеева-Ценского* podejmuje próbę określenia

modelu autorskiego „ja”, kształtującego się już we wczesnym okresie twórczości Siergieja Siergiejew-Censkigo, a zwłaszcza w takich utworach jak: *Dyfteryt, Tundra, Topiel*, oraz przedstawienia wykreowanej przez pisarza wizji świata i człowieka.

Anna Saworowska (*Мотив и концепт как показатели авторского мира А.В. Чаянова*) omawia zagadnienie motywu i konceptu w prozie Aleksandra Czajanowa na podstawie wybranych utworów (*Niezwykłe, ale prawdziwe przygody hrabiego Fiodora Michajłowicza Buturlina; Historia fryzjerskiej lalki, albo Ostatnia miłość moskiewskiego architekta; Lustro weneckie, albo Dziwaczne przygody szklanego człowieka; Wieniediktow, albo Pamiętne wydarzenia mojego życia*). Badaczka analizuje najbardziej istotne koncepty oraz pokazuje ich rolę w rozumieniu autorskiego obrazu świata pisarza i autorskiego postrzegania jednostki.

Natomiast artykuł Lesławy Korenowskiej (*Авторский мир Н. Винграновского (К проблеме поэтического стиля)*) poświęcony jest liryce znanego dwudziestowiecznego poety ukraińskiego Mykoły Wingranowskiego, w szczególności analizie jego stylu poetyckiego.

Rozdział czwarty monografii otwiera artykuł Niny Rakowskiej *Стратегии прочтения критического текста*, w którym badaczka podejmuje próbę określenia elementów systemowych i strukturalnych, składających się na autorską wizję świata tekstu krytycznoliterackiego i strategii jego interpretacji. W kolejnych dwóch artykułach rozdziału (*Парадоксальность авторского мира К. Леонтьева (К проблеме эстетизма)* i *Рецепция авторского мира русской литературы в критическом сознании К. Леонтьева*) wspomniana autorka koncentruje się na twórczości krytycznoliterackiej Konstantina Leontjewa, będącego jej zdaniem prekursorem rosyjskiego estetyzmu.

Ostatni artykuł rozdziału poświęcony jest krytyce literackiej Lwa Szestowa (*Авторский мир Н. Гоголя в критической рефлексии Л. Шестова*). Jewgienija Burkowa przedstawia najważniejsze aspekty działalności krytycznoliterackiej pisarza, w której miejsce szczególne zajmuje klasyczna literatura rosyjska, a zwłaszcza twórczość Nikołaja Gogola i analiza jego autorskiej wizji świata oraz takie kategorie jak „odbiorca”, „autor”, „postać literacka”.

Niewątpliwie omawiana praca zbiorowa *Авторские миры в художественном тексте. Стратегии анализа* podejmuje aktualną dla współczesnego literaturoznawstwa problematykę badawczą. Przynosi wiele istotnych ustaleń w zakresie badanego zagadnienia autorskiego obrazu świata i jest publikacją niezwykle ważną i potrzebną, uzupełniającą stan badań nad literaturą rosyjską, ukraińską i powszechną.

Agnieszka Lis-Czapiga
Uniwersytet Rzeszowski